

Színháték Párizsban

Steinitz Tibor

Mindössze egy szabad estém volt Párizsban. Két színházat javasoltak: nézsem meg Ionesco avangardista darabjait az Huchette színházban vagy a Théâtre de Poche-ban (Zsebszínházban) két finoman és korszerűen játszott egyfelvonásos Strindberg darabot. A kezdőbetűiről TNP-nek nevezett nemzeti-népi színházban ugyanis, mondták, Viard foglyává vált néhány évvel ezelőtt bevezetett művészi elképzelésének és csak ismétli önmagát. A Comédie Française finom, kiművelt, klasszikus színhátszásával szintén válságban van. Általában a színház válságáról beszélnek, arról, hogy zsákutcába jutott a francia színhátszás.

*

A válság okairól sokféle a vélemény. Az álláspontok összefoglalva a következők: a színház nem követi az élet fejlődését, különösen az utóbbi tizenöt-husz évben elmaradt, nem fejezi ki a kort, a jelent. Anyagi okokat is emlegetnek: a háromezer szervezett színészből alig háromszáz dolgozik állandóan; a merész művészi felfogással induló kis színházak egymásután bezárnak, mert a drága helyárok miatt nincs közönségük. Évente 130–140 darabot mutatnak be, de ennek legfeljebb 10 százaléka értékes; a darabokat túlságosan gyorsan, alig háromhetes próbával készítenek elő, s nem dolgozzák ki. Irigylük Sztaniszlavszki alaposságát és a keletberlini Brecht-színház lehetőségeit, de

nem használják ki a korszerű színhástechnikát, mert nincs rá pénzük. Itt emlitem meg, hogy egy harmadik kis-színházra is felhívták a figyelmemet, ahol a nézőközönség körülüli a kerek színhádot, mint egykor a Lajosok idejében. Ez kétségtelenül új színhádi megoldásokat tesz lehetővé, illetve szükségessé.

Sokat vitáznak a közönségről is. A művelt és módos polgárság a könnyű Anouilh és szellemes Nontherlant darabokat élvezi. A nagyközönség inkább moziba jár, Párizsban is probléma tehát, hogyan neveljenek közönséget a színháznak, illetve, mások szerint, hogy a színház miképp teremtsen közönséget. Általában újabb, népi közönséget követelnek és olyan darabokat, amelyek az életet, a mai embert mutatják be.

Arthur Adamov, a színműíró és rendező a nagy témát keresi, amit marxizmus formulációban így fejez ki: „az embert mint árút” kell bemutatni a francia világban. Nem a jó és a rossz ellentétére kívánja építeni a színhátszást, hanem új esztétikát követel.

A színházak este 9 órakor nyitnak; szitáló esőben ereszkedem Szent Mihály útján a Szajna felé. Az egymásba fonódó, tekergő kis középkori utcák egyikében van az Huchette színház, azonos nevű utcában. (Valaha a céhbe tömörülő pékmesterek utcája lehetett, legalábbis erre kell következtetni ne-

véből, mert huchette magyarul kenyeres ládikót jelent). Az ósdi épületek dűledezők, néhányat hatalmas szálfakkal támasztottak meg. Az utcában apró szórakozóhelyek sorakoznak, ahol az egyetemi ifjúság és a párizsi clochardok, — torzonborz koldusok, vagy, mások szerint, hivatásos munkakerülők — vannak többségben. A kis butikokban táncolnak. Az ablakokba kirakott és egymás mellé ragasztott fényképek bódult táncjeleneteket mutogatnak. Alhambra stílusú kopott kis helyiségekben keleti menüt és szórakozást kínálnak. A kirakatokon át belátni a keleti díszítésű kocsmákba, ahol egzotikusan öltözött zenészek játszanak. Színházformájú épületet hiába keres az ember, az Huchette sem több ósdi kopott kocsmahelyiségnél. Terjedelme alig több két nagyobb szobánál. Száz néző fér be, kényelmetlenül szorongva a nagyon kopott vörös bársonyszölyvéken. Rossz, elhanyagolt vidéki mozira emlékeztet.

A helyárak 500, 800 és 1200 frank. Ötszázast veszek. A pénztáros ráírja a jegyre: B-3. A székeken nincs számolás. Morcosan kértem a jegyszédőt, egy magas és választékos eleganciával öltözött hölgyet, van-e értelme a jegyen feltüntetett jelzésnek. — Van értelme — mondja nevetve, és leültet a második sorba. Mögöttem kapnak helyet, akik 1200 frankot fizettek. Ügylátszik ez is az avangardista színház meglepetései közé tartozik: megbontják a polgári társadalmi rend hierarchiáját, a szociális különbségeket igyekeznek helyrehozni a nézőtérben.

Két Ionesco darabot mutatnak be: A kopasz énekesnőt és A leckét. A román származású francia Ionesco néhány évvel ezelőtt még politikai gazdaságtanl foglalkozott, mint színműró hírtelen tűnt fel. A kopasz énekesnőt 1950-ben mutatták be először a Noctambule színházban. Megbukott, s vele együtt a színház is.

Hat évvel később Nicolas Bataille és Marcel Cuvelier rendező ismét műsorra tűzték, és most már harmadik éve fut minden este a száz főnyi közönség előtt.

Hogy miért Kopasz énekesnő a darab címe, nem lényeges. A darabban, valahol, különösebb összefüggés nélkül, elhangzik az egyik színész szájából. A darabnak egyébként sincs tartalma. Nincs cselekménye sem, s a drámai feszültség követelményeit is kigúnyolja az író: egy tűzoltó kapitányt vezet a színpadra, hogy elkiáltassa a vele: tűz van!

A darabnak nincs tartalma, értelme

azonban van. Ha azt mondjuk, hogy Smithné angol székben ül és angol fonalat tart angol kezében, egy angol délután angol csészében angol kanállal keveri az angol teát, akkor csupa értelmetlenséget halmozunk, ha ellenben ezt a színpad ismétli, akkor értelmet kap. A Kopasz énekesnő az angol polgári család mérhetetlenül unalmas légkörét mutatja be, ahol az óra huszonnégy óráig kondul, az idő jelentéktelenségét, értelmetlenségét jelezzve. Nincs tartalma a darabnak, a színészek néha úgyszólván összefüggéstelenül beszélnek. A magyar olvasóval talán Karinthy szellemes halandzsájára hivatkozva érzékeltethetjük a színpadról elhangzó szóáradatot. Az absztrakt festészet, az atonális és diszsonáns muzsika, a csak hangzást és ritmust nyújtó költészet párja Ionesco színpada.

A múlt háború után keletkezett dadára emlékeztet, de más, mert más a kor is. Mélyebb értelme is van, alighanem a következő: a világ rettenetes, elviselhetetlen, de mert mégis élünk, éljük, ahogy lehet a mindennapokat.

Valóban örült az élet, mert amíg Indiában máglyára vetik magukat az elhunyt férj feleségei (Nehru kormánya nagy erőfeszítést tesz, felvilágosító hadjáratl akarja megszüntetni a test és a lélek rabszolgaságát), addig mester-séges holdak röppennek a magasba, és máról-holnapra a kozmosz polgáiraivá avatnak bennünket, viszont ugyanakkor hidrogénbombákkal megrakott repülőgépek szállnak Európa felett, és világgpusztulással fenyegetnek.

Ennek a meglátásában van a Ionesco darabok igazsága. Téves az a felfogás, hogy a francia írók elszakadtak az életől. Kevés irodalom van, amely szervezesebben — mondhatni szenvedélyesen — kapcsolódik a nemzet és a nép életéhez, mint a francia. De ilyen a francia élel, kétségbeejtő, mint a Ionesco darabok, úgyszólván egyenes úton megy a pusztulásnak, otthon is, Algériában is. S a francia Kommunista Pártnak még mindig nincs francia programja, pedig a fasiszta rém, fenyegeti őket. Mi sem volna borzalmasabb mindannyiunk számára, mint a francia kultúra pusztulása. A látszatra könnyed és szellemes francia rengeteg tanulóssal és tudással tette könnyeddé és egyben export-árúvá művészetét és esztétikáját; talán az európai kultúra pusztulását jelentené, ha a Louvreba harci méneket vagy harckocsikat kötnének.

Ionesco darabjai nem extravagáns

ötletből születtek, a színészek nem külön és egymástól függetlenül mondják el mondókájukat, és nem világosítók és diszlettologatók énekelnek operettárikát a színpadon. Az író nem drámai cselekményt mond el, hanem érzés, és gondolatvilágát tükrözteti a színjátszásban. A színészek teljesítménye pedig csupa ütem, csupa színpad, valódi színjátszás. Ionesco elmosza az idegekbe maródott felfogást a színjátszásról, de az emberi civilizációról is. Mégis humanista, mert darabjai talán szentimentálisan, de jajkiáltásként hatnak.

A második darab, A lecke a közoktatás értelmetlenségéről beszél. A finomkodó tanári hangtól a durva kifejezésig minden hangulatváltozást megjátszik a professzor, hogy fogfájós és érdektelen tanítványát néhány óra alatt megtanít-

sa minden bölcsességre, az egyszeregytől a „totális doktorátusig”. Minden a tudás, a tudomány, érzékeli a néző, de mirevaló az emberi akarás, ha minden mérhetetlen karikatúra csupán.

Ionesco világábrázolása a miénk is, mert ha másként nem, hát a kényszerűség koegzisztenciájával mi is benne élünk ebben a világban, és nem szakadhatunk ki bolygóként a világűrbe. De hisz nem is akarjuk kivonni magunkat, a bölcsesség köve mégis csak a világ megváltoztatása.

Az ólmos téli eső még éjfélkor is hullott. Az utcákon megcsappant, de még élénk a forgalom. A szerelmesek a kapualjakba vonultak, mert bármi szomarú is az idő, az élet nem áll meg, élük és csókolják tovább.

